

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
Losse nummers f 0,25.

onze brochures

HUMANISME EN SOCIALE GERECHTIGHEID (HERDRUK)

Het eerste hoofdstuk bespreekt de idee der sociale gerechtigheid. Het moderne Humanisme acht de mensen, bij alle denkbare verschillen die er tussen hen kunnen bestaan, niettemin principieel gelijkwaardig in dit opzicht, dat zij allen dragers zijn van een hen als mens kenmerkende „menselijkheid”; een in hen werkend beginsel, dat zij allen gemeen hebben en dat hen wezenlijk onderscheidt van de overige levende natuur. De mensen zijn tezamen geplaatst in een bestaan dat door deze wezensverwantschap eerst een in de volle zin gemeenschappelijk bestaan wordt, zij zijn met elkaar dragers van een niet aan persoonlijke willekeur onderworpen waardebesef. Het is deze positie die in het bijzonder de grondslag vormt van de wederzijdse verbondenheid en eerbiediging als mens. Uit de erkenning van dit mensbeeld volgt een specifiek menselijke verantwoordelijkheid: de persoonlijke ontplooiing onder de norm van het waardebesef. Zoveel mogelijk dienen voor ieder mens de voorwaarden geschapen te worden tot een menswaardige ontplooiing, geen enkel mens mag in zijn waardigheid worden aangetast bij het verwerkelijken van deze verantwoordelijkheid.

Gerechtigheid is betrokken op vrijheid, niet als een bijkomend element, maar als een wezenlijk bestanddeel ervan; deze vrijheid is geen ongebondenheid, maar wordt geplaatst onder een niet willekeurige norm. De eis der sociale gerechtigheid houdt op zichzelf natuurlijk niet in dat daardoor ook de feitelijke gelijkheid van alle mensen wordt verondersteld. Integendeel, gezien de grote verschillen in aanleg, is het duidelijk dat ook van gelijke ontwikkelingskansen een zeer verschillend gebruik zal worden gemaakt. De positie die de mensen in het maatschappelijk leven innemen zal in zoverre ook zeer uiteenlopend kunnen en mogen zijn.

Het gelijkgerechtigheidsbeginsel met betrekking tot de vrije ontplooiing van ieder mens vordert principieel dat niemand de mogelijkheid onthouden wordt om, ongeacht capaciteit en validiteit, zijn persoonlijkheid te verwerkelijken onder de norm van het waardebesef. Dat betekent in elk geval dat ieder mens het recht toegekend moet worden op zodanige bestaansmogelijkheden als met be-

trekking tot de algemene welvaart een redelijk minimum te achten zou zijn voor zijn volwaardige ontplooiing. Dit brengt in de beloning van alle om welke persoonlijke of sociale redenen minder valide leden der samenleving het element van behoeftebevrediging.

De betekenis van dit element wordt bovendien nog versterkt door de overweging dat de principiële gelijkwaardigheid der mensen schrijnende tegenstellingen in inkomen of bezit op grond van ongelijkheid in aanleg of omstandigheden ook niet toelaat.

Tot zover de inleidende beschouwingen. Het tweede hoofdstuk bespreekt de sociale gerechtigheid en maatschappij. Beschouwingen worden gewijd aan liberalisme, plan-socialisme, links-socialisme en communisme. In het derde hoofdstuk gaat men nader in op de verschillende vormen van het socialisme en het liberalisme, ook het neo-liberalisme. Het vierde hoofdstuk wijdt beschouwingen aan humanistische bezieling en de maatschappelijke theorie. In het volgende en laatste hoofdstuk worden conclusies getrokken onder de titel: Humanisme, medezegenschap en welvaartsspreiding.

Het spreekt vanzelf dat we ons in de bespreking van deze brochure zeer sterk hebben moeten beperken. Wij raden onze lezers aan haar in haar geheel te lezen; ze is het alleszins waard. Ze is tegen de prijs van f 1,25 te verkrijgen bij het Centraal Bureau-Humanistisch Verbond, Utrecht.

DE ZOMER.....

de zomer hangt als een honingraat voor het netvlies van de dag een raam een kamer met 4 witte muren waar ik ontwaak tussen de coniferen de zee ligt als een blauwe vrouw uitgestrekt langs het witte strand flirtend met de geraffineerde vogels de slaap is een nadrukkelijk verdriet ik ga nu opstaan en fluiten wat weet ik niet

JAN VERMEULEN
Uit „Honderd gedichten van honderd dichters”

DE PLAATS VAN DE MENS IN DE WERELD

Wanneer u wel eens een lange wandeling langs een eenzaam strand maakt hebt, nu eens turend naar de gezichtseinder, dan weer de blik gericht naar de voortdurend aanrollende golven en luis-terend naar hun onophoudelijk geruis, dan zult u daarbij ook wel iets gevoeld hebben van de uitgestrektheid van de wereld en van de eindeloosheid van het wereldgebeuren, vergeleken bij uzelf en de duur van uw bestaan.

Eenzelfde gevoel kan over ons komen als we in een heldere nacht een tijdlang onze blik langs de sterrenhemel laten dwalen. Zo heeft ook al in oude tijden de mens zijn eigen nietigheid in de hem omringende wereld beseft. Van de korthed van ons leven spreekt de bijbel in één van de psalmen met de volgende woorden:

„De dagen des mensen zijn als het gras,
Gelijk een bloem des velds also bloeit hij,
Als de wind daarover gegaan is, zo is zij niet meer
En haar plaats kent haar niet meer.”

Klein en onmachtig moet de mens in die tijden zich vooral gevoeld hebben doordat hij zo heel weinig kon beginnen tegen de hem bedreigende natuurkrachten, zoals de stormen op zee, aardbevingen en overstromingen, langdurige droogte, epidemieën en het geweld van de bliksem.

Die natuurkrachten hebben ook wij nog wel eens te duchten, maar wij zijn er in het algemeen door onze zoveel hoger ontwikkelde techniek toch aanmerkelijk beter tegen gewapend dan de mens vroeger geweest is en staan er hierdoor minder klein en afhankelijk tegenover dan hij.

Door diezelfde techniek heeft zich echter ook in ander opzicht een grote verandering in ons wereldbeeld voltrokken.

Terwijl men vroeger de aarde als het middelpunt van het heelal beschouwde, waar zon, maan, planeten en sterren om heen wentelden, waarbij de sterren beschouwd werden als lichten, bevestigd op een grote bol, het hemelgewelf, weten we nu, dank zij onze verrekijkers en andere instrumenten, dat de aarde slechts één van de rondom de zon draaiende planeten is, dat deze planeten zelf geen licht geven, maar evenals de aarde hun licht van de zon ontvangen en dat de sterren even zo vele zonnen zijn, op onmetelijke afstanden van ons verwijderd.

Alle sterren die we met het blote oog kun-

nen zien, maken deel uit van het melkwegstelsel, zo genoemd omdat het grootste deel ervan zich aan ons vertoont als die witte nevel, die zich als een band over de hemel uitstrekt en vanouds de melkweg heet.

Dit melkwegstelsel bevat een honderd miljard sterren, honderd miljard stralende zonnen dus en onze zon neemt, met zijn planeten, te midden van al die sterren wel een uiterst bescheiden plaats in.

Nu is bovendien in de laatste eeuw nog gebleken dat ons melkwegstelsel niet het enige is, maar dat de, met behulp van onze kijkers ontdekte zgn. spiraalnevels even zo vele melkwegstelsels zijn. En het aantal van de tot nu toe zichtbare spiraalnevels wordt geschat op een honderd miljoen.

Uit dit alles volgt dat de aarde slechts een verwaarloosbaar korreltje is in een geweldig heelal en dat wij mensen in deze onmetelijke wereld verdwijnend kleine wezentjes zijn.

Het ligt voor de hand, zich af te vragen of ook in andere delen van die wereld wezens zullen voorkomen als wij. In ons eigen zonnestelsel, dus op de bij onze zon behorende planeten, biedt na de aarde de planeet Mars door zijn temperatuur en de samenstelling van zijn atmosfeer de beste voorwaarden voor leven en daar komt ook waarschijnlijk wel leven voor.

Misschien zullen over enige tijd onze ruimtevaarders ons over dit leven op Mars nadere gegevens kunnen verstrekken. Maar we moeten onze verwachtingen hierover niet te hoog spannen.

Mensen als u en ik kunnen er beslist niet leven wegens een groot tekort aan zuurstof en aan water. Verder zullen van de vele miljarden sterren er waarschijnlijk talloze van planeten voorzien zijn en zullen op een deel van die planeten ook wel levende wezens voorkomen, sommige van lagere ontwikkeling, andere misschien van gelijke of hogere ontwikkeling als hier op aarde.

Door de enorme afstand zullen we hier echter wel nooit iets van gewaarworden: de

PERSONALIA. Dr. J. W. DEKKER. Geboren in 1897. Studeerde wis- en natuurkunde aan de gemeentelijke universiteit van Amsterdam. Promoveerde in 1927. Tot 1962 conrector van het Praedinius-gymnasium te Groningen van het Humanistisch Verbond.

zomerschool socrates

Van 19 t/m 21 juli organiseert de Humanistische Stichting Socrates een bijeenkomst, met als onderwerp:

PROBLEMEN RONDOM DE VRIJHEIDSSTRAF

De leiding berust bij de centraal geestelijk raadsman voor de Inrichtingen van Justitie, de heer P. A. Pols.

Sprekers: Dr. G. H. Veringa
Prof. Mr. A. D. Belinfante

Inlichtingen bij het Secretariaat, Oudegracht 152, Utrecht.

naastbijgelegen ster is meer dan tweehonderdduizend maal zo ver van ons verwijderd als de zon.

Alles bijeen genomen ziet het er dus naar uit, dat we nooit met andere mensen in aanraking zullen komen dan met onze soortgenoten hier op aarde.

Welke is nu, vragen we, de plaats die we op aarde innemen? Ook ten opzichte van de aarde is de mens maar klein. Maar.... is dit voor de beantwoording van onze vraag wel van zo veel belang? Neemt niet al het levende op aarde een bijzondere plaats in en is het in geestelijk opzicht niet ook zo met de mens ten opzichte van andere levende wezens? Reeds bij primitieve volksstammen vinden we een graad van geestelijke ontwikkeling, die ver boven die van alle dieren uitgaat. Deze ontwikkeling uit zich door het vervaardigen van wapens en bijlen, het bouwen van woningen en boten, door kunstzinnige prestaties zoals versieringen op gebruiksvoorwerpen en het maken van natuurgetrouwe tekeningen van dieren op rotswanden, door het gebruik van het vuur en bovenal door het vóórkomen van een taal.

Verder komen we bij zulke primitieve stammen steeds magische gebruiken tegen, die wijzen op een voorstellingswereld, die de grenzen van het waargenomen overschrijdt, en die getuigen van een geloof, de machten, die men achter de dingen denkt, te kunnen beïnvloeden. Ook vindt men reeds bij primitieve volken zedelijke eisen ten opzichte van het gedrag van de stamgenoten tegenover elkaar, bv. de verplichting, zich te houden aan een gemaakte afspraak, een gegeven belofte.

Afspraak en belofte zijn al heel typisch menselijke dingen, niet alleen omdat ze bestaan van een taal veronderstellen, maar ook omdat ze samenhangen met ons zien van de dingen in de tijd, ons denken over

de toekomst en ons treffen van regelingen voor die toekomst.

Dit laatste komt ook wel bij dieren voor, zoals bij nestbouw en voorraadvorming, maar daar gaat het instinctief volgens een vastliggend patroon, terwijl de mens bewust tewerk gaat en zich in zijn gedrag aanpast bij de omstandigheden, ook bij de telkens wisselende, in de toekomst te verwachten omstandigheden. De mens heeft het vermogen, na te denken over de samenhang tussen de dingen. Hierbij rangschikt hij de gebeurtenissen in vroegere en latere en ontdekt wetmatigheden in hun opeenvolging, de samenhang tussen oorzaken en gevolgen en regelt hier naar zijn gedrag, op deze wijze zelfs de opbouw van zijn leven in handen nemend.

Doordat wij mensen steeds in gemeenschappen leven, zijn wij bij het verwerven van kennis, inzicht en vaardigheden niet uitsluitend aangewezen op ons zelf, maar kunnen we ook gebruik maken van de verworvenheden van onze medemensen en het voorgeslacht. Dit alles dank zij de gesproken taal en het schrift.

En zo zijn dan boven de primitieve levensvormen bij vele volken op aarde rijke culturen gegroeid, door het scheppend vermogen van individuen en hun wisselwerking in gemeenschappen.

Bij ons actief optreden in de wereld is onze blik voor een belangrijk deel naar buiten gericht, op de dingen om ons heen en onze medemensen. De mens heeft echter ook nog een ander vermogen, dat aan geen enkel levend wezen buiten hem toekomt, namelijk het vermogen tot beschouwing van zichzelf. Tot op zekere hoogte hebben we dit vanmorgen gedaan. Maar belangrijker dan de beschouwing van de mens in het algemeen, is de zelfbeschouwing van ieder individueel. De oude Grieken hebben dit al ingezien. Op de gevel van één van hun tempels stond immers: „Kom tot zelfkennis”. Die zelfkennis is van veel belang voor ons plannen maken voor de toekomst: we moeten weten waartoe we in staat zijn en waar de grenzen van ons kunnen liggen. Maar ook voor ons gedrag tegenover elkander: wie zijn eigen fouten doorziet zal milder oordelen over die van anderen en humaner tegen hen optreden. En hiernaar zal o.a. zowel de Christen als de humanist steeds moeten streven: het humane handelen, d.w.z. het menselijk handelen in die opzichten, waarin de mens zich boven het dier verheft en zich zijn toch werkelijk wel zeer bijzonder plaats in de wereld waardig toont.

J. W. DEKKER.

COUPERUS

Toen ik op mijn zeventiende jaar Eline Vere voor het eerst las, was ik tegelijkertijd zeer terneergeslagen en verdrietig en kregelig. Ik moet toen een goed boekenlezer zijn geweest, want alle melancholie, verveling en spleen die de slappe Eline tenslotte de dood indreef, werd mijn melancholie, verveling en spleen. Alleen de dood heb ik, gelijk gij bespeurt, nog even opgeschort.

Terwijl ik dan zo heerlijk zat te lijden werd ik om de andere bladzij geërgerd door al die gazvlammen met een „z” en ook om „de geamberde bleekheid van haar tint en het kwijnende van sommige heurer gebaren”, die haar iets gaven van een lome odalisk die droomde. Het woord odalisk moest ik even opzoeken, want in het haremwezen was ik niet zo erg thuis en de kruiswoordraadsels — waarin dit woord altijd voorkomt — waren nog niet uitgevonden.

Ik vond in die tijd deze Louis Marie Anne Couperus een aanstellerige kwast en dat ik desondanks met zijn Eline Vere zo diep in de put raakte, nam ik hem en nog meer mijzelf (maar dat wist ik toen nog niet) hoogst kwalijk. Die voornamen vond ik trouwens ook maar zozo, hoewel ik een oom had die ook Marie heette en die niettemin een zeer viriel man was.

Kort nadat Eline was gestorven kreeg ik „Korte Arabesken” in handen. Daarin verscheen weer diezelfde precieuze heer. Ik verkeerde toen in de periode, waarin ik mij er diep van bewust was, dat de Mens een Taak heeft op deze Wereld. Wie zich aan zijn Taak onttrok was een vod.

Couperus gewaagde niet van taken. Hij vertelde maar zowat langs zijn neus weg. Maar er klopte iets niet. Want terwijl men uit zijn verhalen de indruk moest krijgen, dat daar ergens in de zon een mooi opgepoetste heer zat te niksen, had ik dan toch maar zijn overwegingen in druk voor mijn neus. Hij moest dat dus allemaal hebben opgeschreven, hij had een uitgever gezocht, drukproeven gecorrigeerd en alles gedaan wat gedaan moet worden om een verhaal gedrukt te krijgen.

Bovendien meende ik hier en daar te bemerken, dat hij, Couperus, met een vleugje zelfironie zijn sensaties had genoteerd. Ik begon hem een wel amusante heer uit een andere wereld te vinden.

Nadien heb ik nog heel wat, maar lang niet alles, van Couperus gelezen. De man heeft ontzaglijk veel geschreven. Hij moet in werkelijkheid een uitermate ijverig mens zijn geweest, want hij schreef niet alleen, hij

moet ook veel gelezen en gestudeerd hebben. Zijn verworven kennis strooide hij in een vertoon van eruditie overvloedig in zijn werken uit. De onvergetelijke Cornelis Veth heeft deze eigenschap van Couperus afgestraft in een schone parodie, waaruit ik enkele zinnen wil aanhalen:

„Hier ontmoetteden de jonge Aanzienlijken en matonae en de virginæ, groetteden hoffelijk, wisselden met geëfceede galanterie of geaffineerde venijnigheid epigrammen, tot de slik van een carpenta met één of twee paarden hen bespattede, zodat zij haastig scheiddeden en zich voortspoeddeden, anathema's van vernuftig-stekelige vinding werpend naar de menners, welke hiervan, hooggezeten, niets vermoeddeden. Daartussen scharelden de straatjongens, etende hun olie-bollen, buitelende over hun caput, of elkaar slaande op hun tabernaculum, hun tonitrus, hun fulmen of wel hun aminus. De vermetelsten verstoutteden zich wel eens achter de rug van de Aanzienlijken een lange naso te trekken, of de lingua uit te steken. Bij afwisseling bestookten zij elkaar met sputum of zelfs faecaliën.”

Toen was ik inmiddels 27 jaar geworden en ik meende, dat ik Couperus nu wel kende. Maar ik had het mooiste gemist. Want toen ik een goede vriend eens bekende, dat ik de Boeken der Kleine Zielen niet had gelezen en hij mij deswege voor een barbaar schold, nam ik mij voor het nog één keer met Louis Marie Anne te proberen.

En ziet: Daar las ik de schoonste roman die ik sinds lang onder de ogen had gekregen. „Als je nu nog leest „Van oude mensen de dingen die voorbijgaan”, aldus sprak mijn vriend, „en je durft dan ooit nog iets lelijks van Couperus te zeggen, dan houd ik je voor een kruising tussen een ezel en een aap.” Nu, dat wilde ik niet, zoals gij begrijpen zult.

Ik las en bewonderde.

Ik bewonderde zózeer — want blijkbaar ben ik nog steeds een dankbaar object voor romanciers — dat ik zelfs Den Haag een aardige stad begon te vinden.

Ons lot wordt soms bepaald door kleinigheden. Het begon bij de onweerstaanbare afstotelijkheid van de languissante Eline. Via de Korte Arabesken, Majesteit, Wereldvrede, Iskander, Blanke Steden en Blauwe Luchten ga ik mij vestigen in de stad van de Kleine Zielen. Maar als de voortekenen niet bedriegen zal ook dat van oude mensen een ding zijn, dat voorbijgaat.

H. H.

lezingen voor de radio

do. 27 juni AVRO 11.45 uur: H. J. J. Lips: „Geestelijke (humanistische) verzorging in de strijdkrachten”.

zo. 30 juni VARA 9.45 uur: E. T. Hoven: „Leven in deze tijd”.

zo. 30 juni WERELDOMROEP 16.00 en 20.40 uur: G. Stuiveling in de rubriek „Humanistisch Leven”.